



А. О. Овчаренко, І. М. Чупілка

## ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ КНР ТА ТИБЕТУ (кінець 1980-х рр. — початок XXI ст.)

*У статті аналізуються політичні відносини КНР і Тибету від кінця 1980-х рр. дотепер. Охарактеризовано основні причини виникнення проблеми незалежності Тибету.*

**Ключові слова:** Тибет, КНР, етнополітичний конфлікт, Далай-лама, тибетці.

Сьогодні Китайська Народна Республіка – це супердержава, друга країна у світі за рівнем ВВП, держава тисяч народів і націй, держава, що є батьківщиною для 1,4 млрд. мешканців її території, серед яких 92% становлять синьхайці, які є корінними жителями Китаю. Серед населення Китаю особливу роль у його житті посідають тибетці, основна маса яких проживає в Тибетському автономному районі (далі – ТАР), який вже декілька десятиліть є епіцентром заворушень і демонстрацій проти китайського панування. Біля половини історичного Тибету не входить до складу цього району, а відтак, більшість населення Тибету прагне отримати незалежність від головного «азіатського тигра» і сконцентрувати владу та територію у межах історичного Тибету. Враховуючи те, що питання націй та їх самовизначення є одним із найважливіших, сучасний етнополітичний конфлікт між КНР і Тибетом за право останнього отримати незалежність можна віднести до актуальних тем наукового дослідження.

Дослідження відносин Тибету та Китаю в історіографії набуло особливої актуальності, коли питання самовизначення народів стало одним із пріоритетних напрямів глобальної політики. Так, серед російських дослідників варто виділити доробок у цій царині Є. Кичанова, Б. Мельниченка [1] та С. Кузьміна [2]. Так, останній не лише висвітлює історію цього конфлікту, але й аналізує його передумови. Серед зарубіжних студій означеної проблеми, на увагу заслуговують напрацювання індійського історика Л. Денеша [3], який вказує на залежність цього конфлікту від відносин Китаю й Індії. Своєю чергою, американський фахівець Дж. Ардлі [4–5] акцентує увагу на зовнішньополітичних наслідках цього конфлікту, а також характеризує впливи США та Європи на його замороження. Метою пропонованої статті є аналіз причин і перебігу етнополітичного конфлікту між КНР і ТАР.

Головною загрозою суверенітету Тибету завжди був Китай. При цьому складно скласти однозначну думку про те, як ці держави взаємодіяли в контексті історії. Наприклад, сучасні китайські історики стверджують, що вже з XIII ст. Тибет був районом Китаю, безпосередньо підпорядковуввся центральному урядові династії Юань, у той час як західні історики вважають, що Тибет і Китай залишалися двома незалежними адміністративними одиницями в складі Монгольської імперії [1, 89–92]. Однак, прийшовши до влади в 1949 р., лідери КПК вирішили відновити владу над Тибетом. Вони вирішили зробити це без застосування військової сили: в 1951 р. представники уряду Тибету підписали в Пекіні угоду «Про заходи щодо мирного звільнення Тибету». Згідно 17 пунктам цього документу, Тибету надавалося право національної автономії у внутрішніх справах та зберігалася колишня система управління, на чолі з Далай-ламою, а центральний уряд отримував право тримати в Тибеті війська й охороняти зовнішній кордон.

Спочатку угода дотримувалася, але незабаром комуністичні реформи дійшли до населених тибетцями китайських провінцій. Обурені порушенням вікового

укладу життя, вони почали боротися проти нововведень. Зрештою, хвилювання перекинулись на територію, що знаходились під владою Лхаси. Відносини між нею та Пекіном стали вкрай напруженими. У 1965 р. був створений ТАР. Існували два погляди на те, як надалі має розвиватися Тибет. Прихильники встановлення його незалежності вказували, що причиною конфлікту є невдоволення тибетців політикою окитаювання, руйнування їхніх традицій, придушення релігії, нав'язування соціалізму та модернізації. Інший підхід визначав головною проблемою Тибету суперечку, якою має бути влада: світською чи духовною. На сьогодні вона світська [2, 424–428].

Політична активність тибетців почала зростати з кінця 1980-х рр., а заворушення збіглися із запрошенням Далай-лами виступити перед комітетом з прав людини конгресу США, з чого китайська влада зробила власні висновки. 27 вересня 1987 р. монахи з монастиря Дрепунг організували захід на підтримку ініціатив Далай-лами та ідей незалежності Тибету. Спочатку вони ходили навколо центрального святилища Лхаси і головного тибетського ринку, тобто, буквально в двох кварталах від Потали (Тибетський імператорський палац) і будівлі народного уряду ТАР, а потім вирушили до центра міста, де були розігнані поліцією. 1 жовтня біля 40 ченців вийшли на демонстрацію, з вимогою звільнити раніше заарештованих, але китайські правоохоронці заарештували й їх. Наступного дня почалися масові заворушення, знищені магазини та машини. В ході розгону виступу загинули до 20 тибетців. Після цього досить довго вдавалося утримувати невдоволення в рамках маленьких демонстрацій. Боячись фізичної розправи з боку каральних органів китайського уряду, більшість населення не підтримала протестувальників. Загалом, у 1987–1989 рр. був зафіксований 21 випадок масових заворушень. Китайській владі не залишилось іншого виходу, як у березні 1989 р. оголосити воєнний стан, який діяв до 1 травня 1990 р. [3, 192–193].

У 1991–1994 рр. постійно траплялися дрібні інциденти на економічному ґрунті, який тибетці завжди використовували для можливості протестувати проти окупації Тибету. У 1994 р. відбувся «Третій форум по роботі з Тибетом», де була оголошена амбітна програма економічного розвитку регіону, із залученням іноземного капіталу. Разом із тим, почалося «закручування гайок»: була дана вказівка викривати й усувати від справ осіб, які співчували націоналізму, а за указом від 20 березня 1993 р. (діє й нині) заборонялося виставляти публічно фотографії Далай-лами (крім, як у храмах), було обмежено кількість ченців, заборонено мовні школи. На той час в Тибеті діяли 1643 монастиря, тобто, більше, ніж населених пунктів, але населення нарікало, що «тепер для вступу в монастир потрібно не стільки знати канони і священні тексти, скільки промови Цзян Цземіня (тогочасний лідер КПК) і позицію КПК з різних питань». У вересні 1995 р., через наближення святкування 30-річчя створення ТАР, відбулися мовчазна маніфестація (з кляпом у роті), голодування і два бомбових напади. У Лхасі час від часу влаштувалися вибухи, наприклад, один із них стався 1996 р. біля стели на честь будівельників шосейної дороги з Пекіна в Лхасу. Поліція рапортувала, що в 1998–2002 рр. розпочалася нова кампанія вибухів, внаслідок якої, в жовтні 2001 р. загинув полісмен і постраждали біля 30 осіб [4, 121–123].

Іншою проблемою взаємин Тибету і КНР став процес обрання нового Далай-лами. У другій половині 1990-х рр. спеціальна пошукова комісія визначила таку людину за знаками у священних озерах, а керівництво

